

munationem desolationis stantem, qui legit intelligat: Tunc qui in Judaea sunt, fugiant in montes: 9, 27.)

A. 15. (Dom. 24, et ult. post Pent.) † Cum ergo videritis (2) abominationem desolationis (Dan. 9, 27.) quae dicta est à Daniele propheta, stantem B. Ubi non debet.

A. In loco sancto: qui legit intelligat.

C. 21. Tunc qui in Judaea sunt, fugiant ad montes (5): et qui in medio ejus, discedant: et qui in regionibus, non intrent in eam: B. 15. Et qui super tectum, non descendat tollere aliquid de domo sua: 18 Et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam. 19. Vae autem pregnantibus, et nutritibus in illis diebus.

B. 17. Vae autem pregnantibus, et nutritibus in illis diebus. 18. Orale verò ut hieme non fiat.

A. 21. Erunt enim dies illi tribulationes tales (5), quales non fuerunt ab initio creaturae, quam condidit Deus, usque nunc, neque fient.

C. Erit enim pressura magna summo, neque fiet.

A. 22. Et nisi brevia fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro: sed propter electos breviantur dies illi.

B. 19. Erunt enim dies illi tribulationes tales (5), quales non fuerunt ab initio creaturae, quam condidit Deus, usque nunc, neque fient.

C. Erit enim pressura magna summo, neque fiet. Et ira populo huius. 24. Et cadent in ore gladii; et captivi ducentur in omnes gentes; et Jerusalem calcabitur à gentibus: donec impleantur tempora nationum. B. 20. Et nisi breviasset Dominus dies, non fuisset salva omnis caro: sed propter electos quos elegit, breviantur dies (6).

(1) Seculi secundum Hieronymum, Jerusalem secundum Hilar. et Chrysost. nam Paulus, Rom. 1. 8, et 10, 18, et ad Coloss. 1, 6, et 25, testatur, suo jam tempore, ideòque ante eversam Jerusalem, Evangelium in toto mundo predicatum fuisse; nimirum quia in maxima orbis notie parte, id factum fuerat, quinvis perfectius in fine mundi complendum.

(2) Per abominationem desolationis sunt qui intelligant signa Romanorum militaria, (in quibus imagines Caesarum in divos relatorum, quas milites adorabant) quae Titus conspicua in suis castris posuit, quae ipsa non victor in templi ruinis; ubi etiam milites signis sacrificaverunt, ut Josephus locutus. Sunt vero alii, qui intelligant seculissimam illam profanationem totius templi per Zelotas, quae facta est post circumdatam ab exercitu Caesari, et liberatam Jerusalem, darivique usque ad eversioem ejus per Titum, tres circiter annos cum dimidio: quae profanatio dicitur abominatio desolationis, quae subsequente, et à Daniele predicta desolationis vera causa fuit, ut patet ex Josepho.

(3) *In verbis, et seq.*, inquit August. epist. 80, intelligendum est, festinationem fugae fuisse praecipiam: quare hinc Christi monito parentes Christiani ex Jerusalem, totaque regione migrarunt in urbem Tellam, quae parebat regi Agrippae, amico Romanorum.

(4) *Id est*, inquit August. Quae. evang. l. 1, quae. 57, ne impedimento aliquo detineamini; quia et hieme, in nubiis vel frigore, et sabbato, in quo longius proficisci non licebat, impeditur quis ab itinere: licet enim in vita periculo lex illa cessaret, plerisque tamen Judaeorum ea exceptio non probabatur; et pauci fuerunt inter Christianos à Judaismo conversos, qui se ab obligatione sabbati liberos esse intelligerent ante exidium Jerusalemianum. Idem Aug., ibidem, moraliter exponit, ne in tristitia, aut lassitudine rerum temporalium, quis inveniatur in die illa.

(5) Ex C patet id de Judaeorum vastatione intelligendum, ut notat August., epist. 80. Nam, ut ibidem ait, Josephus talia mala dixit illi populo tunc accidisse, ut vix credibilia videantur: minus enim latrocinia, famas, pestis; extra ferrum, et flamma.

(6) *Id est*, nullus Judaeorum evasisset mortem temporalem: sed propter electos, qui scilicet vel tum vivebant, vel ex Judaeis usque ad finem mundi nascituri erant, citius divina providentia bello et calamitatibus illis finem imponet.

ULTIMUS ADVENTUS CHRISTI.

Transit Christus ad 2 et 3 questionem de regno Messiae, et de fine saeculi.

CAPUT CXXII.

1. Pseudochristi, et Pseudoprophetae.

B. XIII. 21. Et tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic, ne credideritis. 22. Exurgent enim pseudochristi, et pseudoprophetae; et dabunt signa et portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos.

A. 25. Ecce praedixi vobis.

B. 23. Vos ergo videte: ecce praedixi vobis omnia.

A. 26. Si ergo dixerint vobis (C. *ibid.*): Ecce in deserto est, nolite exire; ecce in penetralibus, nolite credere. 27. Sicut enim fulgur exit ab oriente, et patet usque in occidentem: ita erit et adventus Filii hominis. 28. Ubiicumque fuerit corpus (1), illic congregabuntur et aquilae (c. 97, n. 5).

2. Signa in sole et luna.

C. XXI. 25. Et (Dom. 4. Adv.) † erunt signa in sole, et luna, et stellis, et in terris pressura gentium, et fluctum; 26. Arescentibus hominibus praetimore, et expectatione, quae supervenient universo orbi.

A. 29. Statim autem post tribulationem dierum illorum (2), sed obscurabitur (Isa. 13, 10, Ezech. 32, 7, Joel. 2, 31, et 3, 43), et luna non dabit lumen suum, et stellae cadent de caelo, et virtutes caelo-

rum, commovebuntur. 50. Et tunc parebit signum Filii hominis in caelo: et tunc plangent omnes tribus terrae: et videbunt Filium hominis venientem in nubibus caeli cum virtute magna, et majestate. B. 26. Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum virtute nulla, et gloria. 27. Et tunc mittet angelos suos et congregabit electos suos à quatuor ventis, à summo terrae usque ad summum caeli.

3. Fidelium lassitia instante judicio.

C. 28. His autem fieri incipientibus, respicite, et C. Similitudinem: levate capita vestra: quoniam appropinquat redemptio vestra. 29. Et omnes arbores: 50. Cum producant jam esse fructum, scitis quoniam prope est aestas (5): 51. Ita et vos cum videritis haec fieri, scitote quod in proximo sit in aestate. 50. Amen dico vobis, quoniam non transibit generatio haec, donec est regnum Dei. 52. Amen dico vobis, quia non praeteribit generatio haec, donec omnia fiant (4). 53. Caelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

A. 52. Ab arbore autem fici discite parabolam: cum jam ramus ejus tener fuerit, et folia nata, scitis quia prope est aestas: 53. Ita et vos cum videritis haec omnia.

C. Fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei. 52. Amen dico vobis, quia non praeteribit generatio haec, donec omnia fiant (4). 53. Caelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

A. Scitote quia prope est in januis. 54. Amen dico vobis, quia non

eritis sunt, movebuntur. C. Nau virtutes colorum movebuntur. 27. Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna, et majestate. B. 26. Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum virtute nulla, et gloria. 27. Et tunc mittet angelos suos et congregabit electos suos à quatuor ventis, à summo terrae usque ad summum caeli.

rum, commovebuntur. 50. Et tunc parebit signum Filii hominis in caelo: et tunc plangent omnes tribus terrae: et videbunt Filium hominis venientem in nubibus caeli cum virtute multa, et gloria, et majestate (Apoc. 1. 7). 51. Et mittet angelos suos cum tuba, et voce magna (1. Cor. 15. 52; 14. Thess. 4, 16): et congregabunt electos ejus à quatuor ventis, à summis caelorum usque ad terminos eorum.

praecribit generatio haec, donec omnia haec fiant. 53. Caelum et terra transibunt; B. 52. De die autem illo, vel hora nemo scit, neque angelus in caelo, neque Filius, nisi Pater (5). 56. De die autem illa, et hora nemo scit, neque angelus caelorum, nisi solus Pater. (57. Sicut autem, c. 79, n. 2.)

(1) Gr., et πνευμα, cadaver.

(2) August., epist. 80, per solem intelligit Christum; per lunam Ecclesiam; qui licet vel persecutionis acerbitate ita sint obscurandi, ut hominibus non appareant: per stellas cadentes, eos qui cum gratia fulgere viderentur, persecutionibus cedent, et cadent: per virtutes caelorum, quosdam firmissimos, qui turbabuntur.

(3) Gr., et πνευμα, cadaver.

(4) August., epist. 80, per solem intelligit Christum; per lunam Ecclesiam; qui licet vel persecutionis acerbitate ita sint obscurandi, ut hominibus non appareant: per stellas cadentes, eos qui cum gratia fulgere viderentur, persecutionibus cedent, et cadent: per virtutes caelorum, quosdam firmissimos, qui turbabuntur.

(5) Gr., et πνευμα, cadaver.

(6) August., epist. 80, per solem intelligit Christum; per lunam Ecclesiam; qui licet vel persecutionis acerbitate ita sint obscurandi, ut hominibus non appareant: per stellas cadentes, eos qui cum gratia fulgere viderentur, persecutionibus cedent, et cadent: per virtutes caelorum, quosdam firmissimos, qui turbabuntur.

(7) Gregor., l. 8, epist. 42: In natura quidem humanitatis notis diem et horam, non ex natura immunitatis novit: ideò scientiam, quam ex natura humani non habuit, in qua cum angelis creatura fuit, haec se cum angelis habere deneget.

VIGILANDEM. (V. ead. de re. c. 86, n. 1, C. A.)

CAPUT CXXIII.

B. XIII. 35. Videte, vigilate, et orate: nescitis enim quando tempus sit (A. C. seq., v. 13).

C. XXI. 34. Attendite autem vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula, et ebrietate, et curis hujus vitae; et superveniat in vos repentinus dies illa (Rom. 13, 13). 35. Tanquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terrae.

36. Vigilare itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia quae futura sunt, et stare ante Filium hominis (57. Erat autem c. 126).

B. 54. Sicut homo, qui peregrinatus reliquit domum suam, et dedit servis suis potestatem cujusque operis, et janitori praecipit ut vigilet. 53. Vigilare ergo, nescitis enim quando dominus domus veniat; sero, ante mediam noctem, an galli cantu, an mane: 56. Ne cum venierit repente, inveniat vos dormientes. 57. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilare (XIV. 4. Erat autem, c. 127, n. 4).

DECEM VIRGINES.

CAPUT CXXIV.

A. XXV. 1. Tunc (in Com. Virg.) † simile erit regnum caelorum decem virginibus, quae accipientes lampades suas, exierunt obviam sponso et sponsae. 2. Quinguae autem ex eis erant fatuae, et quinque prudentes: 3. Sed quinque fatuae accipientes lampades non sumpserunt oleum secum: 4. Prudentes vero acce-

perunt oleum secum: 4. Prudentes vero acce-

perunt oleum secum: 4. Prudentes vero acce-

perunt oleum secum: 4. Prudentes vero acce-

perunt oleum secum: 4. Prudentes vero acce-

perunt oleum secum: 4. Prudentes vero acce-

perunt oleum secum: 4. Prudentes vero acce-

perunt oleum in vasis suis cum lampadibus. 5. Morantem autem faciente sponso dormitaverunt omnes, et dormierunt. 6. Mediâ autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obviam ei. 7. Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, et ornarunt lampades suas. 8. Fatæ autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ exstinguntur. 9. Responderunt prudentes, dicentes: Ne fortè non sufficiat vobis et vobis, ite potius ad vendentes, et emite vobis. 10. Dum autem irent emere, venit sponsus; et quæ paratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias, et clausa est janua (C. 90, n. 1, v. 25). 11. Novissimè verò veniunt et reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. 12. At ille respondens, ait: Amen dico vobis, nescio vos. 13. Vigilata itaque (C. A. 86, n. 1, B. c. præc., v. 53), quia nescitis diem, neque horam ¶.

TALENTA. (V. sim. parab. de decem minis c. 106, C.) Est hæc parabola ei quæ narratur a C. de decem minis supra, cap. 106, valde similis, et eundem scopum habens; alio tamen tempore, et loco, et occasione dicta, et in quibusdam circumstantiis narrationis diversa.

CAPUT CXXV.

A. XXV. 14. Sicut enim (in Com. Conf. Pont.) ¶ homo peregrinè proficiscens vocavit servos suos, et tradidit illis bona sua: 15. Et uni dedit quinque talenta, alii autem duo, alii verò unum; unicuique secundum propriam virtutem; et profectus est statim. 16. Abiit autem qui quinque talenta acceperat, et operatus est in eis, et lucratus est alia quinque. 17. Similiter et qui duo acceperat, lucratus est alia duo. 18. Qui autem unum acceperat, abiens fudit in terram, et abscondit pecuniam domini sui. 19. Post multum verò temporis venit dominus servorum illorum, et posuit rationem cum eis. 20. Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. 21. Ait illi dominus ejus: Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. 22. Accessit autem et qui duo talenta acceperat, et ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum. 23. Ait illi dominus ejus: Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui ¶. 24. Accedens autem et qui unum talentum acceperat, ait: Domine, scio quia homo durus es, metis ubi non seminasti, et congregas ubi non sparsisti: 25. Et timens abiit, et abscondit talentum tuum in terrâ; ecce habes quod tuum est. 26. Respondens autem dominus ejus, dixit ei: Serve male et piger, sciebas quia meto ubi non semino, et congrego ubi non sparsi: 27. Oportuit ergo te committere pecuniam meam numulariis, et veniens ego recepissim ulique quod meum est eum usurâ. 28. Tollite itaque ab eo talentum, et date ei qui habet decem talenta: 29. Omni enim habenti dabitur, et abundabit; ei autem qui non habet, et quod videtur habere, auferetur ab eo (A, B, C, 51, n. 2, et 4, C. 106, v. 26). 30. Et inutilem servum eiecit in

tenebras exteriores (1); illic erit fletus et stridor dentium.

(1) Quasi dicas *extimas*, seu *extremas*, id est, profundissimas, tanquam à regni celestis luce remotissimas.

JUDICIUM.

CAPUT CXXVI.

A. XXV. 51. (Fer. 2 post Dom. 1 Quadr.) ¶ Cum autem venerit Filius hominis in majestate suâ, et omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ (sup. 53, n. 4): 52. Et congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem; sicut pastor segregat oves ab hædis: 53. Et statuet oves quidem à dextris suis, hædos autem à sinistris.

54. Tunc dicit rex his, qui à dextris ejus erunt: Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. 55. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi bibere; hospes eram, et collegistis me (Isa. 58, 7; Ezech. 18, 7); 56. Nudus, et cooperuistis me; infirmus, et visitastis me; in carcere eram, et venistis ad me (Ecl. 7, 39). 57. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, et pavimus te? sitientem, et dedimus tibi potum? 58. Quando autem te vidimus hospitium, et collegimus te? aut nudum, et cooperuimus te? 59. Aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, et venimus ad te? 40. Et respondens rex, dicit illis: Amen dico vobis, quamdî fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. 41. Tunc dicit et his, qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus (Ps. 6, 9, sup. 45, n. 7, v. 25, c. 9, n. 1, v. 27); 42. Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non dedistis mihi potum; 43. Hospes eram, et non collegistis me; nudus, et non cooperuistis me; infirmus, et in carcere, et non visitastis me. 44. Tunc respondebunt ei et ipsi dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitium, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, et non ministravimus tibi? 45. Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis, quamdî non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis. 46. Et ibunt hi in supplicium æternum; justi autem in vitam æternam (D. 57, n. 2, v. 29) ¶.

C. XXI. 57. Erat autem diebus docens in templo: noctibus verò exiens morabatur in monte, qui vocatur Oliveti. 58. Et omnis populus manebat ad eum in templo, audire eum (1).

(1) Gr., ἀποπύε; hoc est, diluculo conveniebat, ut vertit Tertullianus.

II. CONCILIUM ADVERSUS JESUM (v. 1, c. 105). Istud contigit feria quarta, quæ olim ab hæc causam jejuniæ deputabatur, sicut feria sexta ab passum in eâ Dominum, ut testatur Augustinus, ep. 86.

CAPUT CXXVII.

1. Conspiratio Sacerdotum.

B. XIV. 1. (Passio pro fer. 5 maj. hebdom.) ¶ Appropinquabat autem dies festus Azymorum, qui

rat autem Pascha dicitur Pascha. et Azyma post biduum.

A. XXVI. 1. Et factum est: cum consummasset Jesus sermones hos omnes (Passio pro Dom. Palm.), ¶ dixit discipulis suis: 2. Scitis quia post biduum Pascha fiet, et Filius hominis tradetur ut crucifigatur. B. Et quærebant C. 2. Et quærebant principes summi sacerdotes, sacerdotum, et scribæ quomodo cum dolo tenerent et occiderent.

A. 5. Tunc congregati sunt principes sacerdotum, et seniores populi in atrium principis sacerdotum (1), qui dicebatur Caiphas: 4. Et consilium fecerunt ut Jesum dolo tenerent, et occiderent: C. Timebant verò plebem.

B. 2. Dicebant A. 5. Dicebant autem: Non in autem: Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo. (6. Cum autem Jesus (2), tumultus fieret in populo. (5. Et cum esset, e. 108, n. 1.)

2. Pactum Judæ. C. 5. Intravit autem Satanas in Judam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim.

A. 14. Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes, ad principes sacerdotum:

B. 10. Et Judas Iscariotes, unus de duodecim, abiit ad summos sacerdotes, et locutus est cum principibus sacerdotum, et magistratibus, quemadmodum illum traderet eis.

4. Et abiit; et locutus est cum principibus sacerdotum, et magistratibus, quemadmodum illum traderet eis.

45. Et ait illis: Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam? At illi

C. 5. Et quæsi sunt, et pacti sunt promiserunt ei pecuniam se daturos: et A. Constituerunt ei triginta argenteos (5).

B. Quærebat quomodo illam opportune traderet.

A. 16. Et exinde quærebat opportunitatem, ut traderet illum sine turbis.

(1) Gr. addit, et Scribæ, quod ex B, et C, videtur desse in A.

(2) Subjungunt hic A et B cenam in Bethania, sed per recapitulationem, ut dictum est in tit. c. 108, quia hæc causa fuit Judæ tradendi Dominum.

(3) Supple siclos, quanti caput servi æstimatur Exod. 21, 52, qui summam conflunt triginta circiter librarum Galliarum. Neque obstat quod tantillo pretio ager emi non potuisset videretur: per agrum

enim figuli non improbabiler intelligit vir eruditus eum, cujus uber omne ad figla operæ exhaustum fuerit, ita ut nullus inde fructus sperari possit.

QUARTUM PASCHA.

COENA PASCHALIS. (V. 1, c. 10, 2, c. 37, 3, c. 58.)

Certum est id contigisse vespera ferie quinta: an verò eodem die quo Judæi, Christus Pascha celebravit, difficultis questio. Ex A, B et C, eodem die celebrasse videtur; sed D contrarium significat, diem cap. 15, 1, sui Evang., et Concord. 129 descripturus loquens festum Pasche, hoc est, pridie Pasche, testatur: et cap. 18, 28, Conc. 141, dicit de Judæis non introierunt in Pretorium, ne contaminarentur, sed ut manducarent pascha, id est, agnum paschalem: et cap. 19, 14, Conc. 142, memorans tempus in quo Christus fuit condemnatus sic scribit: Erat autem parasceve Pasche, hoc est, dies preparatorius ad solemnitatem Pasche sequenti die celebrandum. Denique ex B, cap. 15, 46, Conc. 144, Joseph mercator sionem, et Jesum sepelit: et apud C. 25, 34, Conc. ibid., mulieres parant aromata, que in ipsâ Pasche solemnitate non licissent. Accedit quod ex antiquâ traditione dicitur Pentecostes, qui erat quinquagesimus ab alterâ die post Pascha, hoc anno incidit in diem dominicam; quod certe fieri non potuit, nisi Pascha incidit in sabbatum. Celebris est sententia Rupertii, et Pauli Burgensis, ex Judæorum traditione, cum Pascha incidit in feriam sextam in diem sequentem translatum fuisse, ne duo festa simul concurrerent, in quibus cum mortuos sepelire vetitum esset, periculum erat ne essentia cadavera pulserent, præsertim in regionibus calidissimis, in quibus multi Judæorum habitabant. Itaque Christum feriâ quintâ Paschalem agnum edisse, quæ ex lege Dei edendum erat: Judæos verò die sabbati ex Patrum traditione, De priori intelligendos A, B, C, diem loquuntur de primâ die Azymorum, hoc est, ad die que ex lege debebat esse prima Azymorum, seu in cuius vespera debebat occidi agnus Paschalis. De posteriori verò intelligendum B, diem de parasceve Pasche loquuntur, hoc est, Pasche ex Judæorum traditione in sabbatum translate.

CAPUT CXXVIII.

C. XXII. 7. Veniant dies Azymorum.

C. In quâ necesse erat occidi primo die Azymorum, quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli:

C. 8. Et misit Petrus et Joannem, dicens: Euntes parate nobis pascha ut manducemus. 9. At illi dixerunt: Ubi vis paremus? 40. Et dixit ad eos.

A. Ubi vis paremus tibi comedere pascha? 18. At Jesus dixit: Ite in civitatem ad intrat,

A. Accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: B. Quò vis eamus, et paremus tibi ut manducet pascha? 15. Et mitti duos ex discipulis suis Petrum et Joannem, et dicit eis:

C. Erat autem diebus in quibus multi Judæorum habitabant. Itaque Christum feriâ quintâ Paschalem agnum edisse, quæ ex lege Dei edendum erat: Judæos verò die sabbati ex Patrum traditione, De priori intelligendos A, B, C, diem loquuntur de primâ die Azymorum, hoc est, ad die que ex lege debebat esse prima Azymorum, seu in cuius vespera debebat occidi agnus Paschalis. De posteriori verò intelligendum B, diem de parasceve Pasche loquuntur, hoc est, Pasche ex Judæorum traditione in sabbatum translate.

Jesus: Nunc clarificatus est Filius hominis; et Deus clarificatus est in eo. 52. Si Deus clarificatus est in eo, et Deus clarificabit eum in semetipso; et continuo clarificabit eum.

A. 50. *Et hymno* B. 26. *Et hymno dicto* (2), *dicto, exierunt in* exierunt in montem Olivarum. *montem Oliveti.*

(1) Id est, tu es ille. Hic ergo expressit traditionem, sed ita ut reliqui non adverterint; quia forte submissè loquebatur, ut ait August. de Cons. evang. l. 7, c. 4. Et idèd non est hic propriè notatio proditoris, sed infra.

(2) Omnino verisimile est hic dictum hymnum, et surrexisse exituros, mansisse tamen aliquandiu in cenaculo, et fortè etiam, ut fit, consedisse: exierunt ergo, id est, surrexerunt exituri.

CONTENTIO, PREDICTIO NEGATIONIS.

C satis significat hanc contentionem ante predictionem negationis contigisse; idèd hic ponendam iudicavimus.

CAPUT CXXXII.

1. 2. *Contentio Apostolorum de primatu* (V. 1, c. 70, n. 4).

C. XXII. 24. Facta est autem et contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior. 25. Dixit autem eis: Reges gentium dominantur eorum (A, B, 104, n. 2); et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur: 26. Vos autem non sic (A, B, C, 70, n. 1, 2); sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor; et qui præcessor est, sicut ministrator. 27. Nam quis maior est qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat: 28. Vos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis. 29. Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum; 30. Ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo, et sedeat super thronos iudicantes duodecim tribus Israel.

2. Oratio pro fide Petri. Dillectio.

51. Ait autem Dominus: Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum; 52. Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

D. XIII. 55. Filioli, adhuc modicum vobiscum sum: quaeritis me (supra 74, n. 5), et sicut dixi Judæis, quò ego vado, vos non potestis venire; et vobis dico modò: 54. Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem (inf., 154, n. 2; 1 Thess. 4, 9; 1 Joan. 4, 7); sicut dilexistis vos, ut et vos diligatis invicem. 55. In hoc cognoscet omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

5. Præsumptio Petri.

56. Dicit ei Simon Petrus: Domine, quò vadis? Respondit Jesus: Quò ego vado, non potes me modò sequi; sequeris autem postea. 57. Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi modò?

B. XIV. 27. *Et ait* A. XXVI. 51. *Tunc dicit illis eis Jesus: Omnes vos scandalalabimini in me in nocte istà; quia scri-*

ptum est enim (Zach. 13, 7);

ptum est: Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis. 52. Postquam autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam. 53. Respondens autem Petrus, ait illi: Etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor:

29. *Petrus autem ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, sed non ego.*

D. Animam meam pro te ponam.

4. Predictio negationis.

A. 54. *Ait illi Jesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis.*

C. 54. *At illi dixit: Dico tibi, Petre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me.*

A. 55. *Ait illi Petrus: Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter et omnes discipuli dixerunt.* (56. Tunc venit, c. 137, n. 1.)

C. Et dixit eis: 55. Quando misi vos sine sacculo, et perà, et calcamentis, nunquid aliquid defuit vobis (A, B, C, 56, n. 3, C, 79, n. 4 v. 4)? 56. At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet sacculum (1) tollat; similiter et peram; et qui non habet (2), vendat tunicam suam, et emat gladium. 57. Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me: Et cum iniquus deputatus est (Isa. 55, 12; B, 145). Etenim ea que sunt de me, finem habent. 58. At illi dixerunt: Domine, ecce duo gladii hic. At ille dixit eis: Satis est (5). (59. *Et egressus, c. 137, n. 1.*)

(1) Non præcipit sumere sacculum, aut peram, aut uti gladio; sed prophetarum more, qui res insigniores non verbis tantum, sed conspiciis rebus designare solebant, solummodò describit temporis jam instantis, et persecutionis acerbitatem; in qua si humana providentià nitendum esset, meriti sacculo, et perà, et gladiis cum facturà vestium comparatis ad vite trondæ presidium uti deberent.

(2) Alii supplent gladium, alii sacculum sive crumensam, ut sensus sit: Qui non habet pecuniam ad

emendum gladium, vendat potiùs vestem, quam eocareat.

(3) Videlicet verborum de hæc re; vel satis est hæc significatio; nam ad pugnam vel duodecim gladii nihil facerent.

SERMO POST COENAM.

CAPUT CXXXIII.

1. Consolatio Apostolorum, etc.

D. XIV. 1. (In fest. SS. Philip. et Jac. Ap.) † Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, et in me credite. 2. In domo Patris mei mansiones multe sunt; si quo minùs dixissem vobis, quia vado parare vobis locum. 5. Et si abiero, et præparavero vobis locum, iterum venio, et accipiam vos ad me ipsum, ut ubi sum ego, et vos sitis. 4. Et quò ego vado, scitis, et viam scitis. 5. Dicit ei Thomas: Domine, nescimus quò vadis, et quomodò possumus viam scire? 6. Dixit ei Jesus: Ego sum via, et veritas, et vita; nemo venit ad Patrem, nisi per me. 7. Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis; et amodò cognoscetis eum, et vidistis eum. 8. Dicit ei Philippus: Domine ostende nobis Patrem, et sufficit nobis. 9. Dicit ei Jesus: Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt et Patrem. Quomodò tu dicis: Ostende nobis Patrem? 10. Non creditis (1) quia ego in Patre, et Pater in me est? Verba que ego loquor vobis, à meipso non loquor; Pater autem in me manens ipse facit opera. 11. Non creditis (2) quia ego in Patre, et Pater in me est (sup. 89, n. 2)? 12. Alioquin propter opera ipsa credite. Amen, amen dico vobis: Qui credit in me, opera que ego facio, et ipse faciet; et majora horum faciet: quia ego ad Patrem vado. 15. Et quodcumque petieritis Patrem (3) in nomine meo (A, 45, n. 4; C, 82, n. 2; A, B, 111, n. 5; D, 153, n. 4), hoc faciam: ut glorificetur Pater in Filio. 14. Si quid petieritis in nomine meo, hoc faciam.

2. Dillectio, et observatio mandatorum.

15. (In vig. Pent.) † Si diligitis me, mandata mea servate. 16. Et ego rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, 17. Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum; vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, et in vobis erit. 18. Non relinquam vos orphanos; veniam ad vos. 19. Adhuc modicum, et mundus me jam non videt; vos autem videtis me; quia ego vivo, et vos vivetis. 20. In illo die vos cognoscetis quia ego sum in Patre meo, et vos in me, et ego in vobis. 21. Qui habet mandata mea, et servata ea, ille est qui diligit me; qui autem diligit me, diligitur à Patre meo; et ego diligam eum, et manifestabo ei meisum. 22. Dicit ei Judas, non ille Iscariotes: Domine, quid factum est, quia manifestatus es nobis teipsum, et non mundo? 25. Respondit Jesus, et dixit ei (Dom. Pent.): † Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. 24. Qui non diligit me, sermones meos

non servat. Et sermonem quem audistis, non est meus, sed ejus qui misit me, Patris.

5. 1. *Promissio Paracleti* (v. 2, c. 153, n. 2).
25. Hæc locutus sum vobis, apud vos manens. 26. Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia quecumque dixerò vobis. 27. Pacem relinquo vobis; pacem meam do vobis; non quomodò mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet. 28. Audistis quia ego dixi vobis (sup. n. 4, v. 5): Vado, et venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia Pater major me est. 29. Et nunc dixi vobis priusquam fiat; ut cum factum fuerit, credatis. 50. Jam non multa loquar vobiscum; venit enim princeps mundi huius; et in me non habet quidquam: 51. Sed ut cognoscatur mundus quia diligo Patrem, et sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. 5. Surgite (4), eamus hinc.

(1) Gr., non creditis.

(2) Gr., credite mihi.

(3) Gr., non habet, Patrem; nec, me, vers. seq.

(4) Multi volunt hic Dominum nondum egressum, sed totum sermonem tria capita sequentia continentem eodem loco perfecisse; ex eo quod post hæc tria capita D dicit: *Hoc cum dixisset Jesus, egressus est trans torrentem Cedron.* Verisimiliùs tamen videtur sequentia dicta esse in via ad hortum, præsertim cum serò esset, et longiuscula via, ut hæc facile dici poterint; citata enim verba bene intelligi possunt de accessu Domini ad torrentem, et quòd illum traiecerit.

CONTINUATIO SERMONIS.

CAPUT CXXXIV.

1. Christus vitis, nos palmites.

D. XV. 1. (In con. un. mart. temp. Pasch.) † Ego sum vitis vera, et Pater meus agricola est; 2. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollit eum; et omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat. 5. Jam vos mundi estis (sup. 129, v. 10) propter sermonem, quem locutus sum vobis. 4. Manete in me, et ego in vobis; sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. 5. (Con. plur. mart. temp. Pasch.) † Ego sum vitis, vos palmites; qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere; 6. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, et arcescit, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet. 7. Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint, quodcumque voleritis petetis, et fiet vobis. 8. In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, et efficiamini mei discipuli. 9. Sicut dilexit me Pater, et ego dilexi vos.

2. Perseverandum in charitate.

Manete in dilectione meà. 10. Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione meà; sicut et ego Patris mei præcepta servavi, et maneo in ejus dilectione. 11. Hæc locutus sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit, et gaudium vestrum impleatur. 12. Hoc est præceptum meum (sup. 152,

n. 2; 1 *Thess.* 4, 9; 1 *Johan.* 4, 7), ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. 15. Majorem hęc dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. 14. Vos amici mei estis, si feceritis quae ego praecipio vobis. 15. Jam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ejus; vos autem dixi amicos, quia omnia quaecumque audivi a Patre meo, nota feci vobis. 16. Non vos me elegistis; sed ego elegi vos, et posui vos ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat; ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis (*sup.* 153, n. 1, et *loc. ibi cit.*).

5. Mundus fidelium hostis.

17. (*In fest. SS. Sim. et Judae Apost.*) † Haec mando vobis, ut diligatis invicem (*sup.* n. 2, et n. 152, n. 2, et *locis ibi cit.*). 18. Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. 19. Si de mundo fuissetis, mundus quod sum erat, diligeret; quia verò de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. 20. Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis: Non est servus major domino suo (C. 45, n. 2, v. 40; A, 56, n. 4, v. 24 D, 151, n. 1, v. 16). Si me persecuti sunt, et vos persequentur (A, 56, n. 4; A, B, C, 121, n. 5); si sermonem meum servaverunt, et vestrum servabunt. 21. Sed haec omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum qui misit me. 22. Si non venissem, et locutus fuissis eis, peccatum non haberent; nunc autem excusationem non habent de peccato suo. 23. Qui me odit, et Patrem meum odit. 24. Si opera non fecissem in eis, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent; nunc autem et viderunt, et oderunt et me, et Patrem meum. 25. Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis (Ps. 54, 19; et 68, 5) †. 26. (*Dom. inf. oct. Asc.*) † Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre (C, 149, n. 2, v. 49), Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me: 27. Et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.

ALTERA CONTINUATIO SERMONIS.

CAPUT CXXXV.

1. Predictio persecutionum.

D. XVI. 1. Haec locutus sum vobis, ut non scandalizemini. 2. Absque synagoga facient vos; sed venit hora ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se prestare Deo. 5. Et haec faciet vobis, quia non moverunt Patrem, aequae me. 4. Sed haec locutus sum vobis, ut cum venerit hora eorum, reminiscamini quia ego dixi vobis †. 5. Haec autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram.

(2. 2. *Promissio Paracleti.* V. 1, c. 1 53, n. 5.)

Et nunc (*Dom. 4 post Pascha*) † vado ad eum qui misit me, et nemo ex vobis interrogat me, quò vadis? 6. Sed quia haec locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum. 7. Sed ego veritatem dico vobis: expedit vobis ut ego vadam; si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum

ad vos. 8. Et cum venerit ille, arguet (1) mundum de peccato, et de justitia, et de judicio; 9. De peccato quidem, quia non crederunt in me; 10. De justitia verò, quia ad Patrem vado, et jam non videbitis me; 11. De judicio autem, quia in peccato hujus mundi jam judicatus est. 12. Adhuc multa habeo vobis dicere; sed non potestis portare modò. 13. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur a semetipso; sed quaecumque audivit loquetur, et quae ventura sunt annuntiabit vobis. 14. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis †. 15. Omnia quaecumque habet Pater, mea sunt; propterea dixi, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis.

5. Promissio gaudii aeterni.

16. (*Dom. 5 post Pascha.*) † Modicum, et jam non videbitis me; et iterum modicum, et videbitis me, quia vado ad Patrem. 17. Dixerunt ergo ex discipulis ejus ad invicem: Quid est hoc, quod dicit nobis: Modicum, et non videbitis me, et iterum modicum, et videbitis me; et, quia vado ad Patrem? 18. Dicebant ergo: Quid est hoc, quod dicit, modicum? nescimus quid loquitur. 19. Cognovit autem Jesus quia volebant eum interrogare, et dixit eis: De hoc quaeritis inter vos, quia dixi, modicum, et non videbitis me; et iterum modicum, et videbitis vos. Amen, amen dico vobis, quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudet; vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. 21. Mulier cum parit tristitiam habet, quia venit hora ejus: cum autem pepererit puerum jam non meminit pressurae propter gaudium, quia natus est homo in mundum. 22. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis: iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum; et gaudium vestrum nemo tollet a vobis †. 25. Et in illo die me non rogabitis quidquam.

4. Promissio beneficentiae Patris.

(*Dom. 5 post Pascha.*) † Amen, amen dico vobis: Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis, (A. 45, n. 4; C, 82, n. 2; A, B, 111, n. 5; D, 153, n. 1.) 24. Usque modo non petistis quidquam in nomine meo; petite, et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum. 25. Haec in proverbii locutus sum vobis; venit hora, cum jam non in proverbii loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis. 26. In illo die in nomine meo petetis; et non dico vobis quia ego rogabo Patrem de vobis. 27. Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, et credidistis quia ego a Deo exivi. 28. Exivi a Patre, et veni in mundum; iterum relinquo mundum, et vado ad Patrem. 29. Dicunt ei discipuli ejus: Ecce nunc palam loqueris, et proverbium nullum dicis. 30. Nunc scimus quia scis omnia, et non opus est tibi ut quis te interroget; in hoc credimus, quia a Deo existi †. 31. Respondit eis Jesus: Modò credidistis? 32. Ecce venit hora (A, B, 152, n. 5, et 157, n. 7), et jam venit, ut dispergamini unquique in propria, et me solum relinquantis; et non sum solus, quia Pater mecum est. 33. Haec locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. In mundo pres-

suram habebitis; sed confidite, ego vici mundum.

(1) Locus obscurissimus, quem sic Chrysostomus interpretatur: Spiritus sanctus arguet seu perspiciet convincet mundum, tam Judaeos quam gentes, de peccato infidelitatis, quò non credunt in Christum; et de justitia ipsius Christi, id est, convincet Christum esse justum et innocentem, imò omnis justitiae hujus mundi diabolus, cui tanquam principi mundus peccati merito subjectus, jam judicatus est, sen damnatus; per quod ostenditur etiam mundum cum suo principe damnandum esse, qui cum adhuc superbum et impium imitari voluerit.

ORATIO CHRISTI POST CENAM

CAPUT CXXXVI.

1. Oratio pro sua glorificatione.

D. XVII. 1. Haec locutus est Jesus: et (in vig. Asc.) † sublevatis oculis in caelum, dixit: Pater, venit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te: 2. Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis (A, 149, n. 2, v. 18.), ut omne quod deditis ei, det eis vitam aeternam. 5. Haec est autem vita aeterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum. 4. Ego te clarificavi super terram; opus consummavi quod dedisti mihi ut faciam; 5. Et nunc clarifica me tu, Pater, apud te ipsum, claritate quam habui, priusquam mundus esset, apud te.

2. Oratio pro salute Apostolorum.

6. Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo; tui erant, et mihi eos dedisti; et sermonem tuum servaverunt. 7. Nunc cognoverunt quia omnia quae dedisti mihi, abs te sunt: 8. Quia verba quae dedisti mihi dedi eis; et ipsi acceperunt, et cognoverunt verè quia a te exivi, et crederunt quia tu me misisti. 9. Ego pro eis rogo: non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt; 10. Et mea omnia tua sunt, et tua mea sunt; et clarificatus sum in eis. 11. Et jam non sum in mundo, et hi in mundo sunt; et ego ad te venio †. Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut et nos. 12. Cum essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi, custodivi (inf. 157, n. 5, v. 9); et nemo ex eis periit, nisi filius perditionis, ut Scriptura impleatur (Psal. 108, 8). 15. Nunc autem ad te venio; et haec loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis. 14. Ego dedi eis sermonem tuum, et mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo sicut et ego non sum de mundo. 15. Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos a malo. 16. De mundo non sum, sicut et ego non sum de mundo. 17. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est. 18. Sicut tu me misisti in mundum, et ego misi eos in mundum. 19. Et pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate.

5. Oratio pro salute omnium electorum.

20. Non pro eis autem rogo tantum, sed et pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me; 21. Ut

omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint; ut credat mundus quia tu me misisti. 22. Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis; ut sint unum, sicut et nos unum sumus. 25. Ego in eis, et tu in me; ut sint consummati in unum, et cognoscat mundus quia tu me misisti, et dilexisti eos, sicut et me dilexisti. 24. Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, et illi sint mecum; ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi; quia dilexisti me ante constitutionem mundi. 25. Pater juste, mundus te non cognovit; ego autem te cognovi; et hi cognoverunt quia tu me misisti. 26. Et notum feci eis nomen tuum, et notum faciam; ut dilectio, quae dilexisti mihi, in ipsis sit, et ego in ipsis.

HORTUS.

CAPUT CXXXVII.

1. Morsus Christi.

D. XVIII. 1. Haec cum dixisset Jesus (*Passio ser. 6 in Parasceve*), † egressus est (1) cum discipulis suis trans torrentem Cedron (2).

C. XXII. 59. Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem Olivarum; secuti sunt autem illum et discipuli.

B. XIV. 52. Et veniunt in praedum, cum illis in villam quae dicitur Gethsemani;

C. 40. Et cum pervenisset ad locum, dixit illis:

B. Et ait discipulis suis; Sedete hic, donec orem.

A. Et ait discipulis suis; Sedete hic, donec orem.

A. Et ait discipulis suis; Sedete hic, donec orem.

A. Et ait discipulis suis; Sedete hic, donec orem.

B. 54. Et ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem; sustinete hic, et vigilate mecum.

A. Contristari, et mortuus esse. 58. Tunc ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem; sustinete hic, et vigilate mecum.

2. Christus orans. Angelus. Agonia.

C. 41. Et ipse

B. 55. Et cum processisset paululum

si vis, transfer calicem istum a me; veritatem non mea voluntas, sed tua fiat. 45. Apparuit autem illi angelus de caelo confortans eum. Et factus in agonia,

A. Procidit, B. Procidit super terram,

39. Et progressus pusillum,

C. Avulsus est ab eis quantur processisset paululum

35. Dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum a me; veritatem non mea voluntas, sed tua fiat. 45. Apparuit autem illi angelus de caelo confortans eum. Et factus in agonia,

A. Procidit, B. Procidit super terram,

- C. *Prolixius orabat.* A. *In faciem suam;* B. *Et prolixius orabat, ut si fieri posset, transiret ab eo hora;* 56. *Et dixit: Abba pater, et dicens: Pater mi,*
- A. *Si possibile est, transeat à me calix iste: Veritatem non sicut ego volo, sed sicut tu.* B. *Omnia tibi possibilia sunt, non quod ego volo, sed quod tu.*
- C. 44. *Et factus est sudor ejus, sicut guttae sanguinis decurrentis in terram.*
5. *Apostoli dormientes.*
- B. 57. *Et venit, et invenit eos dormientes.* 45. *Et cum surrexisset ab oratione, et venisset ad discipulos suos, invenit eos dormientes tristitia.*
- A. 40. *Et venit ad discipulos suos, et invenit eos dormientes;* 46. *Et ait illis: Quid dormitis? Surgite, orate, ne intretis in tentationem.*
- Et dicit Petro:* B. *Et ait Petro: Simon, dormis? Non potuisti unà horà vigilare? 58. Vigilate, et orate, ut non intretis in tentationem; spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.*
- A. 42. *Iterum secundo abiit, et oravit, dicens:* B. 39. *Et iterum abiens oravit, eundem sermonem dicens:*
- A. *Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua.*
- B. 40. *Et reversus deus dormientes; erant enim oculi eorum gravati:* 45. *Et venit iterum, et invenit eos dormientes; erant enim oculi eorum gravati:*
- B. *Et ignorabant quid responderent ei.*
- A. 44. *Et relictis illis, iterum abiit, et oravit tertio eundem sermonem dicens.*
41. *Et venit tertio, et invenit eos dormientes;* 45. *Tunc venit tertio ad discipulos suos,*
- A. *Et dicit illis: Dormite jam (4), Dormite jam, et requiescite: sufficit (5); venit hora: ecce Filius hominis tradetur in manus peccatorum.* B. *Et ait illis: Dormite jam (4), et requiescite: sufficit (5); venit hora: ecce Filius hominis tradetur in manus peccatorum.*
42. *Surgite, eamus; ecce qui me tradet, propè est.*
42. *Surgite, eamus; ecce qui me tradet, propè est.*
4. *Accessus et osculum Judæ.*
- D. 5. *Judas ergo* A. 47. *Adhuc eo loquente, ecce*

- B. 45. *Et adhuc eo loquente, venit Judas Iscariotes unus de duodecim,*
- C. 47. *Adhuc eo loquente, ecce turba; et qui vocabatur Judas, unus de duodecim, A. Venit,*
- D. *Cum accepisset cohortem, et à pontificibus et Phariseis ministros, venit illuc cum lateris, et facibus, et armis;*
- B. *Et cum eo turba multa cum gladiis et fustibus, missi*
- A. *Et cum eo turba multa cum gladiis et fustibus, missi*
- B. *A summis sacerdotibus, et Scribis, et senioribus.*
44. *Dederat autem traditor ejus signum eis dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est; tenete eum, et ducite cautè.*
45. *Et cum venisset, tenete eum.*
- C. *Antecedebat eos.*
- A. 49. *Et confestim accedens ad Jesum,*
- B. *Statin accedens ad eum, ait: Ave, Rabbi; et osculatus est eum.*
- C. *Ut oscularetur eum,*
- A. *Dixit: Ave, Rabbi: et osculatus est eum.*
50. *Dixitque illi Jesus: Amice, ad quid venisti?*
- C. *Juda, osculo Filium hominis tradis!*
5. *Judæi cadentes in terram.*
- D. 4. *Jesus itaque sciens (6) omnia quæ ventura erant super eum, processit, et dixit eis: Quem queritis? Respondenter ei: Jesum Nazarenam. Dicit eis Jesus: Ego sum. Stabat autem et Judas, qui tradebat eum, cum ipsis. 6. Ut ergo dixit eis: Ego sum, abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram. 7. Iterum ergo interrogavit eos: Quem queritis? Illi autem dixerunt: Jesum Nazarenam. 8. Respondit Jesus: Dixi vobis, quia ego sum; si ergo me queritis, sinite hos abire. 9. Ut impleteret sermo quem dixit: Quia quos dedisti mihi, non perdidit ex eis quemquam (sup. 156, n. 2, v. 12).*
6. *Auricula abscessa.*
- B. 46. *At illi manus iniecerunt in eum, et tenuerunt eum.*
- A. *Tunc accesserunt, et manus iniecerunt in eum, et tenuerunt eum.*
- C. 49. *Videntes autem hi qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, si percutimus in gladio?*
- A. 51. *Et ecce* D. 40. *Simon ergo Petrus.*
- D. *Habens gladium, extendens manum, exivit*

- et percussit pontificis servum, et abscidit auriculam ejus.*
- C. 50. *Et percussit unus ex illis servum principis sacerdotum, et amputavit auriculam ejus dexteram.*
- C. 51. *Respondens autem Jesus, ait: Sinite (8) usque huc. Et cum tetigisset auriculam ejus, sanavit eum.*
- D. *Dexteram. Erat autem nomen servo Malechus.*
- C. 51. *Respondens autem Jesus, ait: Sinite (8) usque huc. Et cum tetigisset auriculam ejus, sanavit eum.*
- D. 11. *Dixit ergo Jesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam: Omnes enim qui acceperint gladium (Gen. 9, 6; Apoc. 13, 10), gladio peribunt (9).*
- D. *Calicem quem dedit mihi Pater, non bibam illum?*
- A. 53. *An putas, quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones angelorum? 54. Quomodo ergo implebuntur Scripture, quia sic oportet fieri? (Isa. 53, 10).*
7. *Exprobratio Christi in Judæos.*
- C. 52. *Dixit autem Jesus*
- B. 48. *Et respondens Jesus, ait illis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis et lignis*
- A. *Turbis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis et fustibus*
- B. *Comprehendere me.*
- C. 55. *Cum quodidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me?*
- B. 49. *Quodidie eram apud vos in templo docens, et non me tenuistis? Sed ut impleantur Scripture.*
- A. *Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt.*
- gladium suum; et percutiens servum principis sacerdotum, amputavit auriculam ejus
- D. *Dexteram. Erat autem nomen servo Malechus.*
- C. 51. *Respondens autem Jesus, ait: Sinite (8) usque huc. Et cum tetigisset auriculam ejus, sanavit eum.*
- D. 11. *Dixit ergo Jesus Petro: Mitte gladium tuum in vaginam: Omnes enim qui acceperint gladium (Gen. 9, 6; Apoc. 13, 10), gladio peribunt (9).*
- D. *Calicem quem dedit mihi Pater, non bibam illum?*
- A. 53. *An putas, quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones angelorum? 54. Quomodo ergo implebuntur Scripture, quia sic oportet fieri? (Isa. 53, 10).*
7. *Exprobratio Christi in Judæos.*
- C. 52. *Dixit autem Jesus*
- B. 48. *Et respondens Jesus, ait illis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis et lignis*
- A. *Turbis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis et fustibus*
- B. *Comprehendere me.*
- C. 55. *Cum quodidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me?*
- B. 49. *Quodidie eram apud vos in templo docens, et non me tenuistis? Sed ut impleantur Scripture.*
- A. *Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt.*

51. *Adolescens (10) autem quidam sequebatur eum, amictus indus super nudo; et tenuerunt eum (11).*
52. *At ille, rejecta sindone, nudus profugit ab eis.*
- (1) *Vide annot. 4, cap. 155, pro loco hujus egressus.*
- (2) *Gr., τὸν κήρυκα, ut et in Græcâ versione 2 Reg. 15, 25, et 5 Reg. 15, 15, ita ut sit nomen appellativum, torrens Cedrorum; nec obstat quòd cedri Hebraeis dicantur Arazim; multa enim sunt cedrorum genera, et inter ea unum, unde nomen Græcum fluxit κήρυκα, Cedron, quod extare Gen. 6, in Chaldaica versione annotavit vir eruditus.*
- (3) *Probabile est Christum quidem genua flexisse, quod notat C, postea verò cum intenderet vim precatonis, quod idem C significat his verbis, prolixius orabat, toto corpore in terram proclabuisse, quod notat A et B, dum alium: cum proclabuisse super terram, et in faciem suam.*
- (4) *His verbis non solum includisse Christum, sed Apostolorum somnolentiam exprobrasse constat, quasi diceret: Periculum prærens vos jam satis excahit, quos crebra monitio non excocterat.*
- (5) *Gr., ἀνταγες, quod Syrus et Arabs vertunt, adest finis.*
- (6) *Secuti sumus sententiam sancti Aug., l. 5 de Cons. Evang., c. 5, qui existimat Judam post osculum Christo datum recessisse versus urbem, et tunc contigisse illa quæ D narrat de turbis prostratis; si enim ante osculum ista contigissent, non opus fuisset osculo signo, cum his dixisset ipse Jesus, ego sum.*
- (7) *Hoc dictum ab A et B, vel per anticipationem, vel ita ut nondum quidem Christum ligarint, aut immotum tenuerint, sed solum quòd in eum incurrerint, et eum circumdederint.*
- (8) *Gr., ἐξ-ε, q. d.: Hucusque suffecerit me defendisse.*
- (9) *Id est, digni sunt qui pereant; non enim eventus, sed meritum homicidæ significat, juxta legem, Gen. 9, 6: Quicumque effuderit humanam sanguinem, fundetur sanguis illius. Sunt qui non ad Petrum, sed ad Judæos referant, quasi diceret Christus: Noli Deo præripere ultionem; crudeles enim isti et sanguinarij etiam te quiescente gravissimas Deo daturi sunt penas suo sanguine.*
- (10) *Non Joannes aut Jacobus Minor, ut quidam arbitrati sunt, sed quidam è villa proxima Gethsemani, qui tumultu excitatus, è lecto prostravit; id autem notatum à B, ut ostenderet nonnisi ope divinâ salvos fugisse Apostolos, cum Judæis constitutum fuerit, non Jesum tantum prehendere, sed et ejus discipulos.*
- (11) *Gr., additur ὁ νεώτερος, quæ voce non simpliciter adolescentuli denotantur, sed milites, ita sæpè à Græcis dicit.*
- EXAMEN ET JUDICIUM CAIPHÆ.
- Ductus est Jesus ad Annam primum, sed ostentationis tantum causâ, nec itis quidquam actum; quod enim postea referi D gestum à pontifice, non ad Annam, sed ad Caipham referenda sunt; quod satis ipse significavit, dum de Caiphâ nominatim ait: Qui erat pontifex anni illius.
- CAPUT CXXXVIII.
1. *Jesus ductus ad Annam et ad Caipham.*
- D. XVIII. 12. *Cohors ergo et tribunos et ministri Judæorum comprehenderunt Jesum, et ligaverunt eum; 13. Et adduxerunt eum ad Annam primum; erat enim soer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius (sup. 105, num. 1, vers. 49). 14. Erat autem Caiphæ, qui consilium dederat Judæis: Quia expedit unum hominem mori pro populo (ibid., v. 50).*

C. 60. *Et ait Petrus: Homo, nescio quid dicis.*
 B. 71. *Ille autem cepit*
 A. *Et jurare, quia non novisset hominem.*
 B. 72. *Et statim C. Cantavit gallus.*
 A. *Et continuo gallus cantavit.*
 D. *Statim gallus cantavit.*
 C. *Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat: Quia priusquam gallus cantet, ter me negabis.*
 A. 75. *Et recordatus est Petrus verbi Jesu, quod dixerat: Priusquam gallus cantet, ter me negabis.*
 D. *Et egressus foras, flevit amarè.*
 C. 62. *Et egressus foras Petrus, flevit amarè. (63. Et viri, c. 138, n. 6).*
 B. *Et cepit flere.*

(1) Gr. ἐν τῷ πρόπυλῳ, hoc est, in vestibulum atrii. Similiter et quod habet. A: Exeunte illo janua, Gr. ἐκ τῆς θύρας, in vestibulum; non enim domo exiit, sed tantum ex atrio, quò etiam statim reversus est. Cum enim ex B constet Petrum ex atrio exisse, ex D verò quòd ad ignem stans secundò negaverit, dicendum est, exeunte Petro ancillam dixisse circumstantibus, sic ut Petrus audire posset: *Et hic erat cum Jesu;* cum autem Petrus reversus esset, vel ne fugisse videretur, vel ut se purgaret, vel frigidis impatiens, vel scire studiosus quid de Christo ageretur, alium quemdam, ut C notat; imò alios plures, ut D objeçisse ei stanti et se calefacti, idem quod ancilla dixerat.

(2) Gr. ἠνεχθησαν οὐκ ἐπιθεῖν, hoc est, sibi male precari, non verò Jesum detestari. Ubi adverte Petrum primò mentium, secundò mendacio adjecisse perjurium, tertio præter mendacium et perjurium diris se obliçasse.

(3) Cum tunc Christus intus et sursum fuerit, Petrus verò foris et deorsum, et præterea Christus ligatus, ita ut ei non vacaret è loco superiori dorsum respicere, dicendum cum August. de Crat. Christi, c. 45, respicisse Petrum non corporatibus oculis, sed in mente et voluntate, quia latenter subvenit, cor tēgit, memoriam renovavit, interiore gratià suà visitavit Petrum, interioris hominis usque ad exteriores lacrymas movit et produxit affectum.

JESUS PILATO TRADITUS.

MORS JUDE.

Quòd initio hujus cap. non fiat mentio de novo concilio et judicio adversus Jesum, ut quidam volunt, vide annot. 5, cap. 158.

CAPUT CXL.

1. Christus ad Pilatum ductus.

B. XV. 1. *Et confestim manò concitium facientes summi sacerdotes,*
 A. *Et seniores populi,*
 A. Adversus Jesum, ut eum morti tradent.
 C. XXIII. 4. *Et surgens omnis multitudo eorum.*
 A. 2. *Et vincuntur.*
 D. XVIII. 28. *Adducent ergo Jesum,*
 C. *Duxerunt illum ad Pilatum.*
 B. *Duxerunt, et tradiderunt Pilato.*
 D. *Erat autem mane. Et ipsi non introierunt in prætorium (Act. 10, 28, et 11, 5), ut non contaminarentur (1), sed ut manducarent pascha.*
 2. *Mors Jude.*
 A. 5. *Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quòd damnatus esset, poenitentia ductus retulit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus, 4. Dicens: Peccavi, tradens sanguinem justum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris. 5. Et projectis argenteis in templo, recessit, et abiens laqueo se suspendit (Act. 1, 18). 6. Principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam (2); quia pretium sanguinis est. 7. Concilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli (3), in sepulchram peregrinorum. 8. Propter hoc vocatus est ager ille, Haceldama (Act. 1, 19), hoc est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem. 9. Tunc impletum est quòd dictum est per Jeremiam prophetam (4), dicentem: Et acciperunt triginta argenteos pretium appretiatum (Zach. 11, 12), quem appretiauerunt à filiis Israel. 10. Et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus.*

(1) Hoc est, ne ingressu domus hominis gentilis contaminarentur, et contaminati non possent edere agnum paschalem de quo vide tit. cap. 128. Nusquam tamen lege vetulum Judæis ingredi gentium domum, ut hoc videatur fuisse traditionis Pharisæicæ.

(2) Hoc est, in gazophyacium, seu thesaurum sacrum qui Hebræicè corbon dicebatur.

(3) De hoc agro, et de argenteis, vide annot. 5, c. 127.

(4) Cum hec verba apud Jeremiam non reperiantur, sed apud Zachariam, sunt qui putent nomen Jeremie irrepisse in textum, incuria vel temeritate librariorum, 1° quòd A non solum nomina prophetarum exprimere; 2° quòd nonnulli codices Latini eo caruerint, tempore Augustini et Lyran; 3° quòd syriacus textus non habeat nomen Jeremie. Alii verò dictum hoc primitus ànt ab Jeremiam, sed scripto minime consignatum, quia apud Judæos multa verum veterum oracula, ut quòd de Enoch refert Judas, Epist. v. 14, repetitum verò à Zacharià, qui amat

imitari locutiones Jeremie, ut Judæi dicere soleant, spiritum Jeremie fuisse in Zacharià; atque idè Jeremiam eundem esse et Zachariam.

JESUS APUD PILATUM

ACCUSATUS.

CAPUT CXLII.

1. Christus accusatus.

D. XVIII. 29. *Exivit ergo Pilatus ad eos foras, et dixit: Quam accusationem afferitis adversus hominem hunc? 30. Responderunt, et dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non tibi tradissemus eum. 31. Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, et secundum legem vestram judicate eum. Dixerunt ergo ei Judæi: Nobis non licet interficere quemquam (1). 32. Ut sermo Jesu impletur (A, B, C, 104, n. 1, v. 54, in B.), quem dixit, significans quà morte esset moriturus.
 C. XXIII. 2. *Cœperunt autem illum accusare, dicentes: Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dare Caesari, et dicentem se Christum regem esse.**

2. A Pilato interrogatus.

D. 35. *Irovit ergo iterum in prætorium Pilatus, et vocavit Jesum.*

B. XV. 2. *Et interrogavit eum Pilatus: Tu es rex Judæorum? 41. Jesus autem stetit ante præsidem; et interrogavit eum præses Pilatus, dicens: Tu es rex Judæorum?*

D. *Et dixit ei: Tu es rex Judæorum?*

C. 3. *Pilatus autem interrogavit eum, dicens: Tu es rex Judæorum?*
 D. 54. *Respondit Jesus: A. Temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me? 55. Respondit Pilatus: Numquid ego Judæus sum? Gens tua et pontifices tradiderunt te mihi; quid fecisti? 56. Respondit Jesus: Regnum meum non est de hoc mundo; si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent, ut non traderer Judæis; nunc autem regnum meum non est hinc. 57. Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respondit Jesus: Tu dicis, quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati; omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. 58. Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exivit ad Judæos.*

C. *Ad principes sacerdotum et turbas. Nihil invenio contra in hoc homine.*
 D. *Et dicit eis: Ego nullam invenio in eo causam. (59. Est autem, c. seq., n. 1).*

B. 5. *Et accusabant eum summi sacerdotes in multis, nihil respondit.*

A. 12. *Et cum accusaretur à principibus sacerdotum, et senioribus in multis, nihil respondit.*

A. 15. *Tunc dicit illi Pilatus: Terrogavit eum dicens:*

A. *Non audis quanta adversum te dicunt testimonia?*

B. *Non respondes quidquam? Vide in quantis te accusant. 5. Jesus autem amplius nihil respondit.*

B. *Ita ut miraretur Pilatus.*
 A. *Ei ad ullum verbum; ita ut miraretur præses vehementer.*

5. Ad Herodem missus.

C. 5. *At illi invalesebant, dicentes: Commovet populum, docens per universam Judæam, incipiens à Galilæa usque hinc. 6. Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit si homo Galilæus esset. 7. Et incognovit quòd de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui et ipse Jerosolymis erat illis diebus. 8. Herodes autem, viso Jesu, gavisus est valde; erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eò quòd audiverat multa de eo, et sperabat signum aliquid videre ab eo fieri. 9. Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat. 10. Stabant autem principes sacerdotum et Scribæ, constanter accusantes eum. 11. Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo (2), et illius indutum veste alba (3), et remisit ad Pilatum. 12. Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad invicem.*

(1) Quia gladii potestas Judæis adempta erat per Romanos. Nec refert quòd alii à Judæis aliquid sunt interfecit, ut Stephanus; id enim factum est motu populari.

(2) Gr. ἐν τῷ ἐσθραβοναῖο ἀβρόδ, cum exercitibus suis; sed Hellenistæ ἐσθραβοναῖο et ἐσθραβοναῖο usurpat pro quovis comitatu. Unde rectè Syrus, cum ministris suis.

(3) Gr. ἐν ἑὴν λευκῆν, vestem splendidiorem: Syrus verit, coccineam, que adhibita videtur fuisse illudendi Jesu causà tanquam fatui, non facinorosi, et in quo regni affectatio ridenda potius esset, quam iumenta.

BARABBAS. FLAGELLATIO. CONDEMNATIO.

CAPUT CXLIII.

1. Pilatus Christum liberare vult.

C. XXIII. 45. *Pilatus autem, convocatis principibus sacerdotum, et magistratibus, et plebe, 44. Dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem quasi avertentem populum, et ecce ego coram vobis interrogans, nullam causam invenio in homine isto ex his in quibus eum accusatis. 45. Sed neque Herodes: nam remisit vos ad illum, et ecce nihil dignum morte actum est ei. 46. Emendatum ergo illum dimittam. 47. Necessè autem habebat pressam dimittere eis per diem festum, per diem festum, unum (18. Exsollemnem consueverat præses populo dimittere unum. 16. Habebat autem tunc vincetum insigne, qui dicebatur Barabbas. (XIX. 1. Tunc ergo, inf., n. 4).*

A. *Vinctum, quem voluissent.*

B. XV. 6. *Per diem festum solebat dimittere illis unum ex vinctis, quem-*